

ทฤษฎี หลักการ แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยต้องการศึกษาสภาพการผลิตบัณฑิตนักนิเทศศาสตร์ท้องถิ่นในพื้นที่รับผิดชอบของสหวิทยาลัยศรีอยุธยา เนื่องจากหลักสูตรนิเทศศาสตร์ เป็นหลักสูตรใหม่ของวิทยาลัยครู ใช้เวลาเรียน 4 ปี บัณฑิตนิเทศศาสตร์จะได้วุฒิศิลปศาสตรบัณฑิต (นิเทศศาสตร์) หรือ ศศ.บ. นิเทศศาสตร์ วิทยาลัยครูเริ่มรับนักศึกษา เข้าเรียนในหลักสูตรนิเทศศาสตร์ ระดับปริญญาตรีนี้มาตั้งแต่ พ.ศ.2531 จำนวนบัณฑิตนิเทศศาสตร์ที่วิทยาลัยครูในสหวิทยาลัยศรีอยุธยาผลิต นับถึงปีการศึกษา 2536 มีจำนวน 209 คน (เป็นชาย 46 คน หญิง 163 คน) การผลิตบัณฑิตสาขาอาชีพนี้ย่อมมีกระบวนการ เช่นเดียวกับสาขาอาชีพอื่น คือ การจัดการที่ดี อันได้แก่ การวางแผนการศึกษา การจัดการเรียนการสอน ความพร้อมของผู้บริหาร อาจารย์ อุปกรณ์การเรียนการสอนต่าง ๆ และที่สำคัญที่สุดคือ ความพร้อมของนักศึกษา เพราะ เป็นผู้ที่ทำให้ต้องมีสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาขึ้นมา การหล่อหลอมนักศึกษาให้มีคุณลักษณะที่ดี มีความรู้ความสามารถทางวิชาการ และมีทักษะ ในการปฏิบัติวิชาชีพนั้น สถาบันอุดมศึกษาต้องกำหนดให้ชัดเจนในนโยบาย จุดมุ่งหมายและภาพรวมของสภาพนักศึกษา ที่สถาบันจะผลิตบัณฑิตออกไปสู่ตลาดแรงงานแล้ว เป็นที่ต้องการของตลาดแรงงาน บัณฑิตหางานทำได้ง่ายอันจะนำชื่อเสียงที่ดีในการ "สร้างคน" เพื่อประเทศชาติ ย้อนกลับมายังสถาบันในที่สุด ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้ศึกษาทฤษฎี หลักการ แนวคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย และนำเสนอตามลำดับดังต่อไปนี้

1. ทฤษฎีพฤติกรรมศาสตร์การสื่อสารทางการศึกษาในระบบโรงเรียน
2. กระบวนการพัฒนาหลักสูตร
3. การพัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น

4. การใช้หลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพ
5. บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร
6. กิจกรรมการเรียนการสอน
7. การใช้สื่อการเรียนการสอน
8. การวัดและประเมินผลการเรียนการสอน
9. หลักสูตรวิชาชีพ
10. การวิเคราะห์หลักสูตร
11. การประเมินหลักสูตร
12. แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาชีพพิเศษศาสตร์

ทฤษฎีพฤติกรรมศาสตร์การสื่อสารทางการศึกษาในระบบโรงเรียน

ถิรนนท์ อนุวัชศิริวงศ์ (2532) กล่าวถึงทฤษฎีพฤติกรรมศาสตร์การสื่อสารทางการศึกษาในระบบโรงเรียน สรุปได้ดังต่อไปนี้

พฤติกรรมศาสตร์การสื่อสารทางการศึกษา หมายถึง การแสดงออกซึ่งอาศัยกระบวนการแลกเปลี่ยนและถ่ายทอดข่าวสาร ความรู้ ความคิด ตลอดจนประสบการณ์ระหว่างกัน เพื่อพัฒนาความรู้ ความสามารถ ทักษะ และค่านิยมต่าง ๆ ทั้งนี้เป็นการศึกษาอย่างไม่เป็นทางการ และการศึกษาอย่างเป็นทางการ

ส่วนพฤติกรรมศาสตร์การสื่อสารในการให้การศึกษาแก่เยาวชนในระบบโรงเรียนเป็นวิธีการที่ใช้เพื่อถ่ายทอดความรู้ ความชำนาญ ความคิด และค่านิยมต่าง ๆ อย่างจงใจ มีการเลือกสรรสิ่งที่จะถ่ายทอด กำหนดแนวทาง จัดตั้งระบบเป็นกิจลักษณะ โดยมีสถาบันหลักที่รับผิดชอบโดยตรง

การสื่อสารกับการศึกษามีความสัมพันธ์กันโดยพิจารณาจากแนวความหมายของการสื่อสารในแง่กว้างกับในแง่แคบ ในแง่กว้างเน้นที่ความคิดรวบยอดว่า การสื่อสารไม่อาจแยกออกจากวัฒนธรรมสังคมได้ ในแง่นี้ การสื่อสารก็คือที่มาของการเรียนรู้ ซึ่งเกิดขึ้นในทุกขณะของชีวิตอันหมายถึงการศึกษาอย่างไม่เป็นทางการนั่นเอง ส่วนในแง่แคบที่เน้นว่า

การสื่อสารคือพฤติกรรมการใช้สัญลักษณ์ และตีความสัญลักษณ์ ในการมีปฏิสัมพันธ์กันของมนุษย์ ในแง่นี้ กล่าวได้ว่า การสื่อสารก็คือเครื่องมือของกระบวนการศึกษา ความสำคัญของการสื่อสารทางการศึกษามีอยู่ในทุกรูปแบบของการศึกษา ซึ่งมีเป้าหมายสำคัญเพื่อก่อให้เกิดความงอกงามในตัวบุคคล ทั้งในด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย เพื่อให้บุคคลรู้จักและเข้าใจตนเอง และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างปกติสุข

สถาบันการศึกษามีหน้าที่พื้นฐานคือ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียน ส่งเสริมพัฒนาการทั่วไป และพัฒนาการเฉพาะทางของบุคคล ผสมผสานความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคม ส่งเสริมการเลื่อนชั้นทางสังคมและนำการเปลี่ยนแปลงของสังคม โดยมีองค์ประกอบสำคัญที่ดำเนินหน้าที่ของกระบวนการศึกษา ได้แก่ ผู้สอน หลักสูตร และผู้เรียน

พฤติกรรมสื่อสารเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในระบบโรงเรียนทั่วไป เป็นการสอนหน้าชั้นหรือการบรรยาย ซึ่งจะได้ผลดีในการเปลี่ยนแปลงทางด้านพุทธิพิสัย (ความรู้) เท่านั้น นอกจากนี้ ที่สำคัญก็ได้แก่การสอนโดยกระบวนการสื่อสารในกลุ่มขนาดเล็กและการสอนโดยการสื่อสารมวลชน พฤติกรรมสื่อสารทางการศึกษาไม่ว่าจะเป็นประเภทใด ต่างก็มีข้อดีข้อเสียในตัวเอง และสามารถแก้ปัญหาที่มุ่งเพิ่มประสิทธิภาพการเรียนรู้ในแต่ละด้านต่างกันไป ดังนั้น เพื่อให้การเรียนรู้บรรลุผลได้อย่างเต็มที่ ผู้จัดการศึกษา จึงควรรู้จักเลือกสรรและประสมประสานพฤติกรรมสื่อสารแบบต่าง ๆ เข้าด้วยกันให้เหมาะสม เช่น พฤติกรรมสื่อสารภายในบุคคล พฤติกรรมสื่อสารระหว่างบุคคล พฤติกรรมสื่อสารในกลุ่มขนาดเล็ก พฤติกรรมสื่อสารสาธารณะ และพฤติกรรมสื่อสารมวลชน ผู้นำพฤติกรรมสื่อสารเหล่านี้ไปใช้ ต้องรู้จักพิจารณาคุณลักษณะที่สามารถทำให้เกิดพัฒนาการทางด้านความรู้ (พุทธิพิสัย) ทักษะ (จิตพิสัย) และความชำนาญ (ทักษะพิสัย) แก่ผู้เรียนของการสอนแต่ละแบบด้วย ซึ่งตรงกับการศึกษาของกรีซ สิบสนธิ (2526) ที่กล่าวไว้ว่า

การสื่อสารระหว่างบุคคล หมายถึง การสื่อสารเพื่อสร้างและกระชับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ซึ่งอาจเป็นการสื่อสารทั้งในรูปแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ สนทนาพบปะสังสรรค์ การสัมภาษณ์ การพูดคุยในโอกาสต่าง ๆ เป็นต้น

แนวทางในการปรับปรุงการสื่อสารของแต่ละบุคคล คือ การทำความเข้าใจตนเองและผู้อื่นในเรื่องการรับรู้ การคิดและการตีความ ความรู้สึก อารมณ์ เจตนาหรือความต้องการ การกระทำหรือพฤติกรรมที่แสดงออก หากผู้รับสารและผู้ส่งสารตระหนักถึงจุดบกพร่องและความแตกต่าง พร้อมกับตรวจสอบความเข้าใจซึ่งกันและกัน เชื่อว่าจะช่วยให้การสื่อสารระหว่างบุคคลราบรื่นมากขึ้น ผู้วิจัยเห็นว่าการปรับปรุงการสื่อสารในระบบของการศึกษานั้น คือ การปรับปรุงระบบการจัดการเรียนการสอน และการจัดการเรียนการสอนต้องใช้หลักสูตรเป็นแม่บท เพื่อใช้เป็นแนวทางในการนำไปปฏิบัติ ดังนั้นหลักสูตรจึงเปรียบเสมือนเป็นหัวใจของการสื่อสารเพื่อการศึกษา ที่ผู้ส่งสารหรือผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ต้องทำหน้าที่สื่อสารเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้รับสารหรือผู้เรียนได้อย่างเหมาะสมกับระดับของหลักสูตร โดยเฉพาะหลักสูตรอุดมศึกษา ซึ่งจะเน้นที่เนื้อหาสาระมากกว่าระดับอื่น

พรชูลี คุณานุกร (2523 : 70) ให้ความหมายของหลักสูตรอุดมศึกษาว่าหลักสูตรอุดมศึกษาคือ รายวิชาจำนวนหนึ่งที่เสนอความรู้ หลักการ ค่านิยม และทักษะซึ่งเป็นผลอันพึงประสงค์ของการศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา

ในทางปฏิบัติ การให้ค่านิยมและความหมายของหลักสูตรมักจะแตกต่างกันไปตามระดับการศึกษา สำหรับหลักสูตรอุดมศึกษานั้นจะแตกต่างจากหลักสูตรระดับอื่นตรงที่เน้นในเรื่องเนื้อหาเป็นกรณีพิเศษ และอาจรวมถึงกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาเท่านั้น ทั้งนี้เพราะผู้เรียนมีบทบาทในการแสวงหาประสบการณ์นอกห้องเรียนได้มาก มีอิสระที่จะเลือกรับประสบการณ์อื่น ๆ ที่นอกเหนือไปจากเนื้อหาได้โดยเสรี ด้วยเหตุนี้ เมื่อก้าวถึงหลักสูตรระดับอุดมศึกษา จึงครอบคลุมถึงตัวเนื้อหาวิชา รายวิชาต่าง ๆ กิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเนื่องกับเนื้อหาและรายวิชาเหล่านั้นเป็นหลักสำคัญ (ไพฑูริย์ สีนลารัตน์ 2521 : 3)

เป้าหมายของการจัดการศึกษาและการศึกษาก็คือ การพัฒนาบุคคลในฐานะที่เป็นปัจเจกบุคคล และเป็นหน่วยหนึ่งของสังคม เป้าหมายของหลักสูตรจึงเป็นการกำหนดแนวทางในการสร้างและพัฒนาคนให้เป็นไปตามลักษณะที่ต้องการ เป้าหมายสำคัญ 3 ประการของการศึกษาได้แก่

1. เป็นผู้มีความรู้ดี สามารถนำความรู้ไปใช้ประกอบสัมมาชีพได้
2. เป็นคนดีมีความรับผิดชอบ เป็นพลเมืองดี มีคุณธรรม มีใจกว้างขวาง รอบรู้
3. เป็นผู้มีความสนใจในการเลือก รู้จักใช้วิจารณญาณ รู้จักแสวงหาแนวทางที่เป็นอิสระ ให้สอดคล้องกับความสนใจของตนเอง มีงานอดิเรก

ดังนั้น หลักสูตรจึงต้องกำหนดโครงสร้างให้สัมพันธ์กับลักษณะ ของคนที่ต้องการโดยจัดโครงสร้างของหลักสูตรเป็น 3 ส่วนได้แก่

ส่วนแรก คือ ความรู้ด้านวิชาชีพ เป็นเนื้อหาความรู้ที่จัดให้คนได้เรียนรู้และปฏิบัติวิชาชีพสาขาใดสาขาหนึ่งได้ เพื่อให้เป็นคนที่มีความรู้นำไปประกอบอาชีพ

ส่วนที่สอง คือ ความรู้ทางวิชาพื้นฐานทั่วไป เป็นเนื้อหาความรู้ที่จัดให้คนได้เรียนรู้ เพื่อให้มีทักษะ แนวคิด และบุคลิกที่กว้างขวาง มีความรับผิดชอบ เสริมสร้างคุณธรรม และให้เป็นคนรอบรู้ให้เป็นคนโดยสมบูรณ์

ส่วนที่สาม คือ ความรู้วิชาเลือก เป็นเนื้อหาความรู้ที่จัดให้คนได้เรียนรู้เพื่อให้ตอบสนองความถนัด ความต้องการ หรือความสนใจของตนเอง เป็นส่วนที่ส่งเสริมคนเฉพาะบุคคลให้สมบูรณ์ขึ้น (ไพฑูริย์ ลินลารัตน์ 2518 : 18-26)

ส่วนสำคัญที่จะทำให้ความหมายของหลักสูตรสมบูรณ์เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอน การประเมินผล และการปรับปรุงพัฒนาหลักสูตร และ เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้เห็นโครงสร้างของหลักสูตรทั้งระบบก็คือ องค์ประกอบของหลักสูตร มีนักการศึกษาหลายท่านกล่าวถึงองค์ประกอบของหลักสูตรไว้ดังนี้

สุมิตร คุณานุกร (2523) กล่าวว่า เมื่อพิจารณาหลักสูตรในรูปขององค์ประกอบแล้ว จะมี 4 องค์ประกอบคือ

1. ความมุ่งหมาย
2. เนื้อหา

3. การนำหลักสูตรไปใช้
4. การประเมินผล

ก่อน สวัสดิพาณิชย์ (อ้างถึงใน ปรานี เอกกมล 2514) กล่าวว่าองค์ประกอบของหลักสูตรในทัศนะของนักบริหารการศึกษา หมายถึง

1. ความมุ่งหมายของหลักสูตร
2. โครงสร้างของหลักสูตร
3. เนื้อหาของหลักสูตร
4. วัสดุประกอบหลักสูตร
5. กระบวนการเรียนการสอนให้เป็นไปตามหลักสูตร

จากแนวคิดของนักการศึกษาที่กล่าวมา สรุปองค์ประกอบของหลักสูตรได้ว่า ควรมีองค์ประกอบอย่างน้อย 4 ส่วนคือ

1. ความมุ่งหมายของหลักสูตร
2. เนื้อหาสาระและประสบการณ์
3. การนำหลักสูตรไปใช้
4. การประเมินผลหลักสูตร

กระบวนการพัฒนาหลักสูตร

การพัฒนาหลักสูตร หมายถึง การปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงหลักสูตรที่มีอยู่แล้วหรืออาจสร้างขึ้นใหม่โดยไม่มีพื้นฐานหลักสูตรเดิมอยู่เลยก็ได้ เพื่อให้หลักสูตรที่ใช้อยู่มีความทันสมัยทันต่อสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป และเหมาะสมกับความต้องการของสังคมและผู้เรียน

การพัฒนาหลักสูตร มีลักษณะ เป็นกระบวนการซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนที่สำคัญหลายขั้นตอน ไทเลอร์ (Tyler 1950) ได้วางแบบโครงสร้างหลักสูตรโดยใช้วิธี "Means-Ends Approach" ซึ่งสรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตรจะต้องดำเนินการดังนี้

1. กำหนดวัตถุประสงค์ที่จะให้เกิดแก่ผู้เรียน
2. คัดเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์
3. คัดเลือกวิธีการจัดประสบการณ์การเรียนรู้
4. กำหนดวิธีวัดและประเมินผล

ทาบ (Taba 1962) ได้นำแนวความคิดดังกล่าวของไทเลอร์มาปรับขยายให้ละเอียดยิ่งขึ้น และได้เสนอแนะไว้เป็นขั้นตอนของการดำเนินการพัฒนาหลักสูตรไว้ดังนี้

1. สำรวจสภาพปัญหาความต้องการและความจำเป็นต่าง ๆ ของสังคม
2. กำหนดวัตถุประสงค์ของการศึกษาที่สังคมต้องการ
3. คัดเลือกเนื้อหาวิชาความรู้ที่ครูจะต้องนำมาสอน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตรงกับความต้องการและความจำเป็นของสังคม โดยพยายามคัดเลือกมาให้เรียนเฉพาะที่ตรงกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาที่กำหนดไว้
4. จัดลำดับขั้นตอนแก้ไขปรับปรุงเนื้อหาสาระที่เลือกมาได้
5. คัดเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ต่าง ๆ ซึ่งจะนำมาเสริมเนื้อหาสาระกระบวนการเรียนให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์
6. จัดระเบียบ จัดลำดับขั้นตอนและแก้ไขปรับปรุงประสบการณ์การเรียนรู้ต่าง ๆ ที่จะนำมาเสริมเนื้อหาสาระการเรียน
7. กำหนดวิธีการและเกณฑ์ในการประเมินผล

จากทัศนะดังกล่าวสรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตรเป็นกระบวนการที่เป็นวัฏจักร มีการดำเนินการหมุนเวียนต่อเนื่องกันอยู่ตลอดเวลาทุกขั้นตอน แต่ละขั้นตอนจะมีความสัมพันธ์สอดคล้องและเสริมซึ่งกันและกัน นับตั้งแต่การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร การเลือกเนื้อหาวิชาและจัดประสบการณ์ การนำหลักสูตรไปใช้และการประเมินผลและเครื่องมือของกระบวนการศึกษาทุกรูปแบบ ซึ่งมีเป้าหมายสำคัญเพื่อก่อให้เกิดความเจริญงอกงามในตัวผู้เรียนทั้งด้านพุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย นั่นก็คือการสื่อสาร (Communication) เพื่อการศึกษานั้นเอง

การพัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น

หลักสูตรเพื่อท้องถิ่น คือ หลักสูตรที่คำนึงถึงความต้องการที่หลากหลายของแต่ละท้องถิ่น ซึ่งมีความแตกต่างกันในด้านสภาพทั่วไป อันได้แก่สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ เศรษฐกิจ และสังคม การส่งเสริมให้ท้องถิ่นสามารถพัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสมกับความต้องการ และเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่น นับว่าเป็นการ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนแต่ละท้องถิ่นได้รับประโยชน์ รวมทั้ง เป็นการปลูกฝังให้ผู้เรียนมีความรัก ความผูกพันกับท้องถิ่นของตนเองอีกด้วย

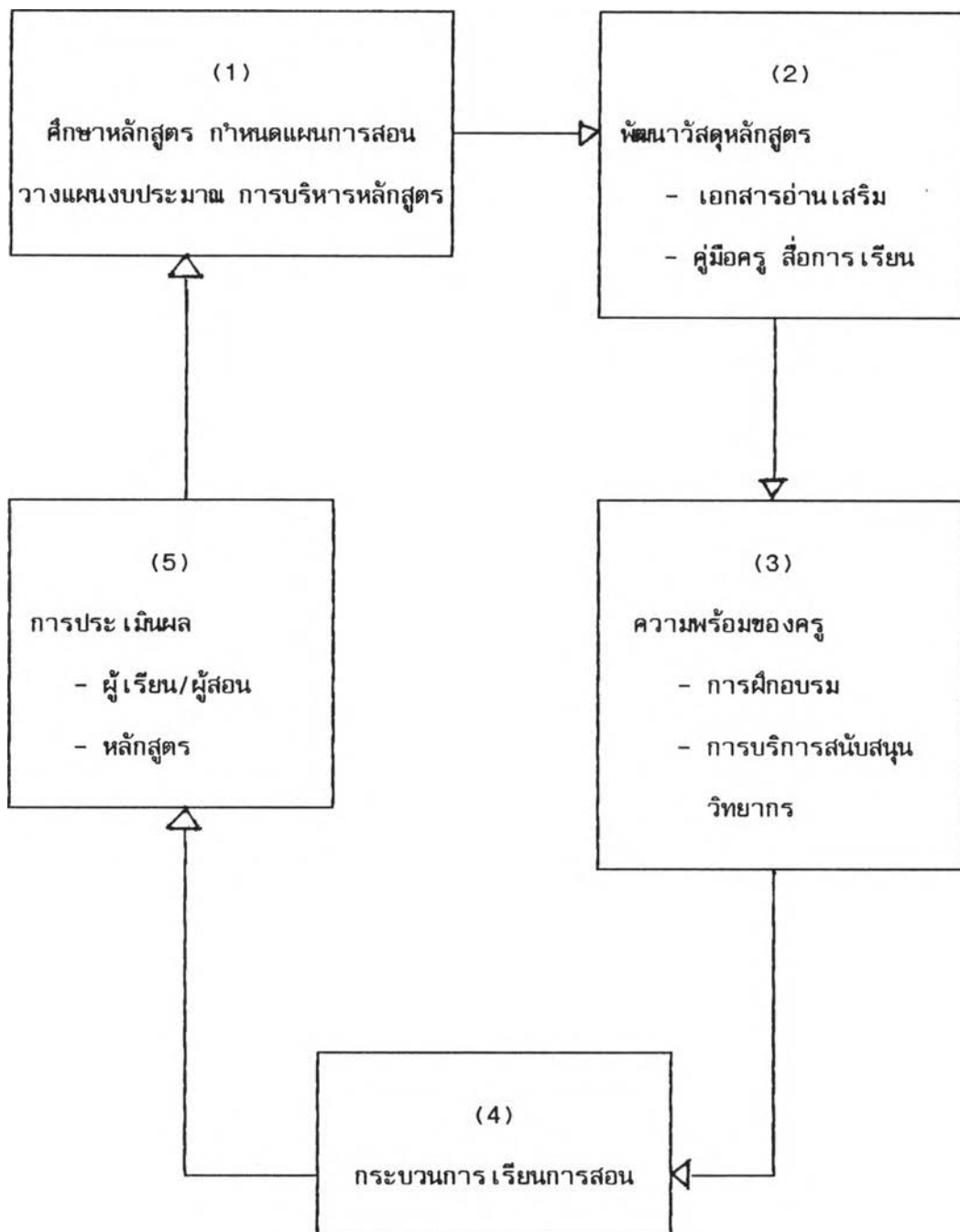
วิชัย วงษ์ใหญ่ (2525) กล่าวถึงการพัฒนาหลักสูตรในระดับท้องถิ่น ดังนี้
หลักสูตรระดับท้องถิ่น คือ การนำเอาหลักสูตรแม่บทมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับสภาพชีวิต ความเป็นอยู่ของชุมชน สาระการเรียนรู้จะสอดคล้องสัมพันธ์กับท้องถิ่น

การพัฒนาหลักสูตรในระดับท้องถิ่นนั้นมีความสำคัญมาก เพราะในแต่ละท้องถิ่นย่อมมีสภาพที่แตกต่างกันออกไปดังกล่าวแล้ว อันมีผลต่อความต้องการและ เอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่นนั้น ๆ จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาหรือปรับหลักสูตร ให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น การพัฒนาหลักสูตรในระดับท้องถิ่นจึงมีจุดมุ่งหมายสำคัญอยู่ที่ระดับย่อยลงมาอีก 2 ระดับคือ

1. การพัฒนาหลักสูตรในระดับเขตการศึกษาหรือจังหวัด
2. การพัฒนาหลักสูตรในระดับโรงเรียน หรือสถาบันการศึกษา ถือว่าเป็นหลักสูตรที่สำคัญที่สุด มีความหมายมากที่สุดต่อการนำหลักสูตรไปใช้

การใช้หลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพ

การนำหลักสูตรไปใช้ หมายถึง การนำหลักสูตรไปปฏิบัติอย่างมีกระบวนการ มีระบบ มีการวางแผนการปฏิบัติงานอย่างชัดเจน เพื่อให้การนำหลักสูตรไปใช้ สามารถดำเนินการได้จริง ขั้นตอนการปฏิบัติ เกี่ยวกับการใช้หลักสูตรที่โรงเรียนสรุปเป็นแผนภาพได้ดังนี้ดังนี้

การใช้หลักสูตรระดับโรงเรียน

การใช้หลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพได้ผลดีนั้น กองการวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2525 : 8-10) ได้กำหนดตัวบ่งชี้ความสำเร็จของการนำหลักสูตรไปใช้ไว้ดังนี้

1. องค์ประกอบประเภทปัจจัย (Input)

1.1 ผู้บริหาร

ตัวบ่งชี้ ได้แก่ ความรู้ความเข้าใจของผู้บริหารต่อการใช้หลักสูตรทัศนคติที่มีต่อหลักสูตร ฯลฯ

1.2 ครู

ตัวบ่งชี้ ได้แก่ ประสิทธิภาพของครูเกี่ยวกับการฝึกอบรม ความรู้ความเข้าใจ และทัศนคติต่อการใช้หลักสูตร สัดส่วนครูต่อนักเรียน ฯลฯ

1.3 นักเรียน

ตัวบ่งชี้ ได้แก่ ความรู้ความสามารถพื้นฐาน การได้รับการสนับสนุนจากผู้ปกครอง สุขภาพและภาวะโภชนาการ การมีหนังสือและอุปกรณ์การเรียน ฯลฯ

1.4 สื่อ

ตัวบ่งชี้ ได้แก่ เอกสารประกอบหลักสูตร อุปกรณ์ประจำห้องเรียน ครุมีวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นสำหรับบทเรียน ฯลฯ

1.5 ปัจจัยสนับสนุน

ตัวบ่งชี้ ได้แก่ อาคารสถานที่ งบประมาณที่ได้รับการร่วมมือจากชุมชน ฯลฯ

2. องค์ประกอบประเภทกระบวนการ (Process)

2.1 ผู้บริหาร

ตัวบ่งชี้ ได้แก่ เทคนิคและลักษณะการบริหารการนิเทศภายในและภายนอก การสร้างขวัญและกำลังใจให้กับคณะครู ฯลฯ

2.2 ครู

ตัวบ่งชี้ ได้แก่ การจัดบรรยากาศการเรียนในห้องเรียน การจัดบรรยากาศการเรียนในห้องเรียน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแผนการสอน หรือ

คู่มือครู การเปิดโอกาสให้เด็กคิดและปฏิบัติ การใช้เทคนิควิธีสอนต่าง ๆ มีกิจกรรมใน
 ชั้นนำ ชั้นสอน ชั้นสรุป และชั้นขยาย การวัดผลประเมินผล การใช้นวัตกรรมและ
 เทคโนโลยี ฯลฯ

2.3 นักเรียน

ตัวบ่งชี้ ได้แก่ อัตราการมาเรียน ความสนใจและตั้งใจ การมี
 โอกาสร่วมกิจกรรมการเรียนรู้ การได้ฝึกปฏิบัติและประเมินตนเอง ฯลฯ

2.4 ปัจจัยสนับสนุน

ตัวบ่งชี้ ได้แก่ การใช้อาคารสถานที่และห้องฝึกงาน การใช้
 งบประมาณ กิจกรรมการใช้แหล่งวิชาในชุมชน

3. องค์ประกอบประเภทผลผลิตระยะสั้น (Interim Outcomes)

ตัวบ่งชี้ ได้แก่ พฤติกรรมด้านความรู้ความเข้าใจ พฤติกรรมด้านความ
 สามารถทางการปฏิบัติ พฤติกรรมด้านอารมณ์ความรู้สึก เช่น ความมีระเบียบวินัย ทัศนคติ
 ต่อวิชาที่เรียน ค่านิยม จริยธรรมต่าง ๆ ฯลฯ

จากแนวคิดเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพดังกล่าวมาแล้ว สรุปได้ว่า
 หลักสูตรจะบรรลุความสำเร็จมากน้อยเพียงใดนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับการใช้หลักสูตรอย่างมี
 ประสิทธิภาพนั่นเอง ซึ่งจะต้องดำเนินการตามขั้นตอนต่าง ๆ ให้สอดคล้องสัมพันธ์กันเป็นอัน
 ดี โดยเริ่มต้นที่การทำความเข้าใจและวิเคราะห์ตัวหลักสูตรทั้งฉบับ การจัดทำเอกสาร
 ประกอบหลักสูตร อันเป็นการแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน การจัดบุคลากร การจัดปัจจัยที่
 สนับสนุนต่อการใช้หลักสูตร การจัดกิจกรรมต่าง ๆ การวัดผลประเมินผลการเรียนการสอน
 และสิ่งสำคัญที่สุดของการนำหลักสูตรไปใช้ คือ การสอนของครู ถ้าทุกขั้นตอนสามารถ
 ดำเนินไปด้วยดีและมีคุณภาพแล้ว นั้นย่อมหมายถึง การนำผู้เรียนไปพบความสำเร็จตาม
 จุดมุ่งหมายของหลักสูตร

บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร

บุคคลที่จะช่วยให้การนำหลักสูตรไปใช้ให้สำเร็จตามจุดมุ่งหมายอย่างมีประสิทธิภาพได้นั้น สังก์ อูทรานันท์ (2527 : 273-275) กล่าวว่า ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร ได้แก่

1. นักวิชาการ คือ ศึกษานิเทศก์หรือนักวิชาการที่มีหน้าที่พัฒนาหลักสูตร ทำการส่งเสริมการใช้หลักสูตร เช่น ช่วยพัฒนาครูให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร เช่น ช่วยพัฒนาครูให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร ดำเนินการเรียนการสอนตามปรัชญา และจุดมุ่งหมายของหลักสูตร นิเทศติดตามผลการใช้หลักสูตร ให้บริการวัสดุ หลักสูตร และให้กำลังใจแก่ผู้นำหลักสูตรไปใช้

2. ผู้บริหาร มีหน้าที่ส่งเสริมและสนับสนุนการใช้หลักสูตร มีความเข้าใจหลักสูตร ให้บริการวัสดุหลักสูตร และสื่อการเรียนการสอนต่าง ๆ นิเทศติดตามผลการใช้หลักสูตร จัดอบรมหรือจัดประชุมสัมมนาเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรอย่างถูกต้อง และให้ขวัญให้กำลังใจ

3. หัวหน้าภาควิชา หัวหน้าหมวดวิชาหรือหัวหน้าสายวิชา จะต้องทำความเข้าใจหลักสูตรให้ชัดเจน ช่วยวางแผนและจัดทำแผนการเรียนการสอน จัดหาวัสดุหลักสูตร และสื่อการเรียนการสอน ตลอดจนนิเทศติดตามผลการใช้หลักสูตรที่ตนรับผิดชอบ

4. ครู ซึ่งเป็นผู้ใช้หลักสูตรโดยตรง จะต้องศึกษาหลักสูตรให้เข้าใจ ปรับปรุงหลักสูตรที่ใช้อยู่ให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น สอนให้ถูกต้องกับปรัชญาและจุดมุ่งหมายของหลักสูตร และพยายามหาวิธีการที่มีประสิทธิภาพที่เหมาะสมกับการใช้หลักสูตรที่ตนใช้อยู่

5. บุคลากรอื่น ๆ เช่น บรรณารักษ์ นักเทคโนโลยีทางการศึกษา นักวัดผล นักแนะแนว ฯลฯ ต่างก็มีหน้าที่ส่งเสริมสนับสนุนการใช้หลักสูตร เช่น ปฏิบัติงานในความรับผิดชอบให้เต็มที่ และให้ความช่วยเหลือหรือให้บริการแก่ครูผู้ใช้หลักสูตรอย่างเต็มที่

กนกรัตน์ ชาญกว้าง (2523 : 31) กล่าวว่า หน่วยงานและบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรในระดับเขตการศึกษา มี 3 ระดับได้แก่

1. ระดับหน่วยศึกษานิเทศก์ คือ ศึกษานิเทศก์
2. ระดับกลุ่มโรงเรียน คือ ครู ผู้บริหารในกลุ่มโรงเรียน
3. ระดับโรงเรียน คือ ครู บุคลากรในโรงเรียน

นอกจากนี้ บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร ยังหมายถึง ครูใหญ่ ครูประจำชั้น และผู้ปกครองหรือชุมชนอีกด้วย (วิชัย วงษ์ใหญ่ 2525 : 195)

กิจกรรมการเรียนการสอน

เนื่องจากหลักสูตรเป็นข้อกำหนดหรือแผนที่อยู่ในรูปของเอกสาร การจะนำไปปฏิบัติจริงได้ต้องเกิดการเรียนการสอน ซึ่งจะมีกิจกรรมหลากหลายรูปแบบ อาจใช้วิธีการอบรมสั่งสอนตามสถานศึกษา หรือใช้วิธีจัดสถานการณ์ หรือจัดกิจกรรมที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ง่าย และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่ดีขึ้นกว่าเดิม แต่เราจะต้องมีการกำหนดจุดมุ่งหมายการสอนก่อนว่าจะสอนเพื่ออะไร จะดำเนินการสอนอย่างไร การกำหนดจุดมุ่งหมายได้นั้น ต้องศึกษาหลักสูตร โครงการสอน คู่มือครู กำหนดเวลาสอนแบบเรียน และต้องศึกษาสำรวจผู้เรียนด้วย เกี่ยวกับระดับวุฒิภาวะ ความต้องการ ความสนใจ ความสามารถ ความรู้พื้นฐาน สภาพแวดล้อมของผู้เรียน ตลอดจนสุขภาพอนามัย (วิชัย วงษ์ใหญ่ 2521)

กิจกรรมการเรียนการสอนหรือวิธีสอน มีมากมายหลายวิธี แต่ละวิธีย่อมเหมาะสมกับเนื้อหาวิชามากน้อยไม่เหมือนกัน ครูจะต้องมีความสามารถในการพิจารณาวิธีสอนแบบต่าง ๆ ที่จะนำไปใช้ให้เหมาะสมกับวิชาที่สอน หรือเหมาะสมกับผู้เรียน การเรียนการสอนจึงจะเกิดประสิทธิภาพสูง

สุมิตร คุณานุการ (2518 : 137-146) เสนอวิธีสอน 8 วิธี เพื่อนำไปประยุกต์ใช้กับการเรียนการสอนในชั้นเรียน ดังต่อไปนี้

1. การบรรยาย ใช้กับกลุ่มผู้เรียนจำนวนเท่าใดก็ได้ ข้อดีคือเป็นการให้ความรู้ ข้อมูลต่าง ๆ ได้ดี ข้อจำกัดคือเป็นการสอนที่ทำให้ผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่าย

2. การอภิปราย-ซักถาม ใช้กับกลุ่มผู้เรียนประมาณ 20-30 คน ข้อดีคือช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจสิ่งที่เรียนได้มากขึ้น กล้าพูด กล้าแสดงออก ข้อจำกัดคือ ครูจะพูดมากเกินไป และขาดความสามารถในการทำให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็น

3. การฝึกปฏิบัติ สอนเป็นกลุ่มหรือรายบุคคลก็ได้ ครูเป็นผู้อธิบาย สาธิต แนะนำ ควบคุม ข้อดีคือเป็นการสอนเพื่อพัฒนาทักษะที่ต้องการฝึก ข้อจำกัดคือ ถ้าฝึกมากเกินไป ผู้เรียนจะ เบื่อหน่าย

4. การสอนโดยใช้โสตทัศนูปกรณ์ วิธีสอนแบบนี้ยังไม่แพร่หลายในประเทศไทย เนื่องจากสถานะทาง เศรษฐกิจของประเทศยังไม่อำนวยให้มีโสตทัศนูปกรณ์ตามโรงเรียนหรือสถาบันการศึกษาของรัฐอย่างพร้อมเพรียง สอนเป็นกลุ่มเล็กหรือกลุ่มใหญ่ก็ได้ ข้อดีคือ ทำให้การสอนของครูมีประสิทธิภาพมากขึ้น ข้อจำกัดคือ เทคโนโลยีก้าวหน้าตลอดเวลา ครูไม่ได้รับการฝึก เทคโนโลยีใหม่ ๆ จึงเกิดปัญหาการใช้เครื่องมือเสมอ

5. การแก้ปัญหาและการค้นพบด้วยตนเอง ใช้กับกลุ่มผู้เรียนไม่เกิน 25 คน ทำได้โดยให้ศึกษาค้นคว้าทำรายงาน หรือวางโครงการปฏิบัติการต่าง ๆ ข้อดีคือ เป็นการช่วยพัฒนาความงอกงามทางด้านสติปัญญา การตัดสินใจ เลือกวิธีแก้ปัญหา ข้อจำกัดคือต้องใช้เวลา

6. การใช้ห้องทดลองและวิธีสืบสวน มักเน้นการใช้ขบวนการปฏิบัติและทดลอง เป็นการช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ไปในตัว ข้อจำกัดคือ ค่าใช้จ่ายสูง จัดในสถานการณ์จริง ๆ ได้ยาก

7. การพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ ใช้กับกลุ่มผู้เรียน 20-35 คน ข้อดีคือช่วยพัฒนาศักยภาพ และความสามารถพิเศษในการสร้างสรรค์ของผู้เรียน ข้อจำกัดคือ เป็นการยากที่ครูจะหยั่งรู้ความถนัดหรือความสามารถพิเศษของผู้เรียนได้ทั้งหมด

8. การใช้บทบาทและสถานการณ์จำลอง กลุ่มผู้เรียนที่จะแสดงบทบาทใช้ประมาณ 4-5 คน ข้อดีคือ เป็นการช่วยพัฒนาความรู้สึก ทศนคติ และความเข้าใจของผู้เรียนที่มีต่อผู้อื่น ข้อจำกัดคือ การสร้างสถานการณ์จำลองนั้น อาจให้ความรู้สึกที่ไม่ตรงกับความเป็นจริงเท่าที่ควร

การแบ่งวิธีสอนเป็นมิติใหญ่ ๆ อาจแบ่งเป็น 2 วิธีคือ

1. ยึดครูเป็นศูนย์กลางความสนใจ (Teacher Center) หมายถึง การสอนที่ครูเป็นศูนย์กลางในการถ่ายทอดความรู้ วิธีสอนที่นิยมใช้กันมากคือ การสอนแบบบรรยายแบบสาธิต และการสอนแบบอื่นที่สอนนักเรียนได้เป็นกลุ่มใหญ่ ๆ

2. ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางความสนใจ (Student Center) หมายถึง การสอนที่มุ่งให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้มากที่สุด ยึดความแตกต่างระหว่างบุคคล วิธีสอนที่ใช้จะเป็นการสอนแบบโปรแกรม ใช้สื่อประสมเป็นเครื่องมือถ่ายทอด หรือใช้การสอนแบบแบ่งกลุ่มกิจกรรม หรือการสอนเป็นรายบุคคลมากกว่าการสอนแบบบรรยาย

การใช้สื่อการเรียนการสอน

สื่อการเรียนการสอน หมายถึง เครื่องมือที่ช่วยสนับสนุนการเรียนการสอน เราสร้างความสนใจผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ เกิดความเข้าใจดีขึ้นอย่างรวดเร็ว ได้แก่

1. เครื่องมือหรืออุปกรณ์การสอนที่เป็นสื่อใหญ่ (Hardware) เช่น เครื่องฉายภาพยนตร์ เครื่องฉายสไลด์ เครื่องฉายแผ่นภาพโปร่งแสง วิทยุ โทรทัศน์ ฯลฯ
2. วัสดุอุปกรณ์การสอนที่เป็นสื่อเล็ก (Software) เช่น फिल्मสไลด์ แผ่นภาพโปร่งแสง รูปภาพ แผนภูมิ บัตรคำ ฯลฯ
3. เทคนิคหรือวิธีการที่ใช้สื่อสารกับผู้เรียน เช่น นิทาน เพลง ละคร หุ่น การเล่นบทบาทสมมติ การจัดนิทรรศการ การสาธิต การศึกษานอกสถานที่ ฯลฯ ซึ่งอาจต้องใช้ร่วมกับสื่อประเภทที่ 1 และ 2 ด้วย

ลักษณะที่ดีของสื่อการเรียนการสอน

1. สอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย และการเสนอเนื้อหา
2. เหมาะสมกับชั้นและวัยของผู้เรียน
3. เราและดึงดูดความสนใจของผู้เรียน
4. ราคาถูก
5. คุ้มค่า

การใช้สื่อการเรียนการสอน

1. เลือกสื่อให้เหมาะกับจุดประสงค์และสถานการณ์
2. ศึกษาการใช้สื่อที่เลือกแล้ว
3. เตรียมการใช้สื่อและสถานที่ให้พร้อม
4. ประเมินผลหลังการใช้แล้ว เพื่อแก้ไขปรับปรุง

ข้อควรคำนึงในการใช้สื่อ

1. ไม่ใช้สื่อหลาย ๆ ชนิดเกินความจำเป็นในคราวเดียวกัน
2. ควรให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการใช้สื่อ นั้น ๆ ด้วย
3. สื่อการเรียนการสอนช่วยครูได้ แต่แทนครูไม่ได้
4. สื่อการเรียนการสอนที่ดีที่สุด คือความร่วมมือระหว่างครูกับผู้เรียน

การวัดและประเมินผลการเรียนการสอน

การวัดและประเมินผลเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียน ทำให้ครูทราบผลการเรียนรู้ หรือพัฒนาการของผู้เรียน และทราบผลการสอนของครูว่ามีประสิทธิภาพเพียงใด มีข้อบกพร่องอะไรบ้าง นอกจากนี้ยังเป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนสนใจ และกระตือรือร้นในการเรียนอยู่เสมอ

กาญจนา คุณารักษ์ (2527 : 148-152) กล่าวถึงหลักการวัดและประเมินผลการเรียนการสอน และแบ่งประเภทไว้ดังนี้

หลักการวัดและประเมินผล

1. กำหนดจุดประสงค์ในการวัดให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ในการสอน และให้ค่านิยมของสิ่งที่ต้องการวัด
2. เลือกแนวคิดและปรัชญาการวัดให้เหมาะกับจุดประสงค์ และสิ่งที่มุ่งจะวัดใน

3. เลือกหรือสร้าง เครื่องมือ
4. ควรใช้ เทคนิคการวัดผลหลายวิธีประกอบกัน เพราะไม่มีวิธีใดสมบูรณ์ที่สุด
5. ควรใช้ เครื่องมือที่เหมาะสมหลายประเภท และวัดหลาย ๆ ครั้ง เพื่อจะได้ เลือกใช้ได้อย่างถูกต้อง
6. ควรตระหนักถึงจุดเด่นจุดด้อยของ เทคนิค หรือ เครื่องมือแต่ละประเภท เพื่อ จะได้ เลือกใช้ได้อย่างถูกต้อง
7. การแปลความหมายข้อมูลที่ได้ หรือคะแนนตามวิธีการวัด เพื่อนำไปใช้ ปรับปรุงการเรียนการสอน คัดเลือกบุคลากร หรือปรับปรุงหลักสูตร เป็นต้น

ประเภทของการประเมินผล แบ่งเป็น 2 ประเภทคือ

1. เพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน เป็นการประเมินเพื่อจะได้ทราบว่า ควรจะ ปฏิบัติต่อผู้เรียนอย่างไรก่อนลงมือสอน หรือวางแผนการสอนอย่างไรจึงจะ เกิดผลดีที่สุดและ จะปรับปรุงแผนการสอนและวิธีสอนอย่างไร ผู้เรียนจึงจะ เรียนได้ดี มีความเข้าใจ
2. เพื่อตัดสินผลการเรียน เป็นการประเมินผลสองประการคือ ระหว่าง ภาคเรียนและปลายภาคเรียน

หลักสูตรวิชาชีพ

ไพฑูรย์ สีนลารัตน์ (2524 : 28) กล่าวไว้ว่า

หลักสูตรวิชาชีพในระดับอุดมศึกษา หมายถึง วิชาชีพชั้นสูง เป็นวิชาชีพที่ต้องเรียน และต้องทำการศึกษาอย่างมีระบบระเบียบ ในระยะเวลาที่เหมาะสมจึงจะประกอบอาชีพนั้น ได้ วิชาชีพแบ่งเป็น 2 ประเภทคือ

1. วิชาชีพทั้งวิชาการ การเรียนการสอน และการจัดหลักสูตรในประเภท แรกนี้จะเป็นระบบของวิชาการที่ชัดเจน เน้นความรู้ เนื้อหาเป็นหลักสำคัญ เช่น คณะ วิทยาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ คณะ เศรษฐศาสตร์ เป็นต้น

2. วิชาชีพโดยตรง การเรียนการสอน และการจัดหลักสูตรจะ เน้นความรู้ และการปฏิบัติได้ควบคู่กันไป เช่น คณะแพทยศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ คณะครุศาสตร์ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ คณะวิศวกรรมศาสตร์ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ คณะเกษตรศาสตร์ คณะพาณิชยศาสตร์และการบัญชี เป็นต้น

องค์ประกอบของหลักสูตรวิชาชีพ มี 3 ส่วน ได้แก่

1. กลุ่มวิชาพื้นฐาน เป็นกลุ่มวิชาที่จำเป็นต้องศึกษา และทำความเข้าใจใน วิชาพื้นฐานนั้น ๆ ต่อไปให้ลึกซึ้งยิ่งขึ้น โดยทั่วไปถ้า เป็นหลักสูตรในวิชาชีพกึ่งวิชาการ เช่น รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ อักษรศาสตร์ หรือวิทยาศาสตร์ วิชาพื้นฐานมักจะ เป็นวิชา เบื้องต้นในสาขานั้น ๆ อาทิ เศรษฐศาสตร์เบื้องต้น เป็นต้น ส่วนหลักสูตรในวิชาชีพ โดยตรง เช่น แพทย์ วิศวกร สถาปนิก ครู เหล่านี้ วิชาพื้นฐานจะ เป็นวิชาด้าน วิทยาศาสตร์ สังคมศาสตร์หรือศิลปะโดยตรง เช่น นักศึกษาแพทย์ต้องเรียนวิชากายวิภาค และชีวเคมีอย่างละเอียด นิสิตวิศววะต้องเรียนฟิสิกส์และคณิตศาสตร์ค่อนข้างมาก นิสิต ครุศาสตร์ต้องเรียนจิตวิทยา สังคมวิทยา มนุษยวิทยา ศิลปะ ดนตรี เป็นต้น ในสภาพ สังคมปัจจุบัน วิชาพื้นฐานมีความสำคัญมากขึ้น เพราะศาสตร์ต่าง ๆ มีความสัมพันธ์กันมากขึ้น และปัญหาในแต่ละวิชาชีพต้องการความรู้ด้านต่าง ๆ มาประกอบมากขึ้น

2. กลุ่มวิชาเฉพาะสาขา การสร้างคนเข้าสู่อาชีพหลักสูตรมักจะ เริ่มด้วยการให้ รู้ลักษณะของอาชีพ หรือรู้พื้นฐานของอาชีพ ต่อจากนั้น จึงเพิ่มด้วยองค์ประกอบต่าง ๆ ของ อาชีพ เมื่อลักษณะและพื้นฐานพร้อมองค์ประกอบเพียงพอแล้ว ก็จะตามด้วยการฝึกฝนและ การสัมมนา ในบางสาขาก็จะมีการทำวิทยานิพนธ์ประกอบด้วย แล้วแต่สถานะของอาชีพ

3. คุณธรรมและทักษะในอาชีพ การศึกษาในทุกวิชาจะต้องมีการศึกษาและอบรม ให้ผู้อยู่ในวิชาชีพ มีคุณธรรมอย่างเพียงพอที่จะ ให้เกิดความมั่นใจแก่ เพื่อนผู้ร่วมอาชีพ และ ประชาชนผู้ที่จะมาใช้บริการ คุณธรรมในที่นี้ครอบคลุมตั้งแต่ทัศนคติ ค่านิยม คุณธรรม และ จริยธรรม การศึกษาอบรม เช่น วิชาจรรยาแพทย์ คุณธรรมสำหรับครู จัดบรรยาย หรืออภิปรายพิเศษ เพื่ออบรมทางอ้อม เป็นต้น ทักษะในอาชีพก็ เช่นเดียวกัน จะต้องมีการ ฝึกฝนเป็นขั้นตอนที่ชัดเจน มักเป็นการเรียนรู้เทคนิคด้วยการดูตามแบบอย่าง หรือฝึกโดยมี

คนดูแล และ/หรือ ทดลองปฏิบัติจริง เป็นต้น การฝึกเหล่านี้จะต้องฝึกให้ได้เกณฑ์มาตรฐาน
ขั้นต่ำของแต่ละวิชาชีพนั้น ๆ จึงจะให้งบการศึกษาได้

ประเภทของสื่อการเรียนการสอนวิชาชีพ

สุทธิ ประจงศักดิ์ (2524 : 139-147) ได้เสนอแนะสื่อการเรียนการสอนวิชาชีพ
ไว้ดังนี้

1. การเยี่ยมชมโรงงาน
2. เทปบันทึกเสียง
3. ของจริงและของตัวอย่าง
4. หุ่นจำลอง
5. แผนภูมิแสดงกระบวนการทำงาน
6. แผ่นป้ายต่าง ๆ
7. วัสดุได้เปล่าและวัสดุราคาถูก เช่น วัสดุจากท้องถิ่น วัสดุจากหนังสือ เอกสาร
8. โทรทัศน์เพื่อการศึกษา
9. ภาพยนตร์
10. फिल्मสตริป
11. สไลด์

การวัดและประเมินผลวิชาชีพ

ปรีชา ชาติมาลากร (2524 : 56) เสนอแนวทางไว้ดังนี้

1. วิเคราะห์หาตัวชี้ (Indicators) เพื่อให้ทราบว่าการวัดผลทางด้าน
ใดบ้าง โดยการนำจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ในหลักสูตรมาวิเคราะห์ เพื่อให้ได้ตัวชี้ที่ถูกต้อง
2. กำหนดแนวทางในการวัดผลในแต่ละตัวชี้ หรือแต่ละข้อย่อย ซึ่งมีแนวทางใน
การวัดผลได้ดังนี้

2.1 ทักษะขั้นพื้นฐานในงานอาชีพ มีแนวทางในการวัดผลดังนี้

2.1.1 วัดผลคุณภาพของงานกำหนด (Projects) ที่กำหนดให้นักเรียนทำ ควรจะวัดตลอดทุกขั้นตอนของการทำงานชิ้นนั้น ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงขั้นสำเร็จ

2.1.2 วัดผลโดยการสอบภาคปฏิบัติ ซึ่งควรจะสอบหลาย ๆ ครั้ง เพื่อความเที่ยงตรงแน่นอนในการวัดผล

2.2 การวางแผนในการทำงาน มีแนวทางในการวัดผลดังนี้

2.2.1 สร้างตารางวัดผล และให้คะแนนโดยการสังเกตของครู

2.2.2 วัดผลจากโครงการหรือแผนการทำงานของนักเรียน

จะเห็นได้ว่า การวัดและประเมินผลการสอนมีเทคนิคมากมาย ดังนั้น ผู้ใช้ต้องรู้จักเลือกพิจารณาและนำไปใช้ให้เหมาะสม

การวิเคราะห์หลักสูตร

สิริพร บุญधानันต์ (2522 : 2) อธิบายรูปแบบการวิเคราะห์หลักสูตร สรุปได้ดังนี้

เนื่องจากการวิเคราะห์หลักสูตร หมายถึง กระบวนการในการศึกษาส่วนประกอบต่าง ๆ ของหลักสูตร เช่น หลักการ จุดมุ่งหมาย โครงสร้าง จุดประสงค์ของการเรียนรู้ เนื้อหารายวิชา สื่อการเรียน วิธีสอน เป็นต้น การวิเคราะห์หลักสูตรโดยทั่ว ๆ ไป จึงแบ่งได้เป็น 2 ประเภทคือ

1. วิเคราะห์หลักสูตรเพื่อ "อธิบาย" ลักษณะของส่วนประกอบต่าง ๆ ของหลักสูตรว่าเป็นอย่างไร เช่น หลักการเป็นอย่างไร จุดประสงค์ว่าอย่างไร เนื้อหารายวิชาที่มุ่งเน้นอะไร สื่อการเรียนมีอะไรบ้าง เป็นต้น

2. วิเคราะห์หลักสูตรเพื่อ "ตัดสิน" ว่า หลักสูตรมีคุณภาพดี เหมาะสมกับการนำไปใช้หรือไม่ มีข้อดี ข้อเสีย ที่ควรปรับปรุงแก้ไขอย่างไรบ้าง

การประเมินหลักสูตร

การประเมินหลักสูตร เป็นการประเมินที่ย่อยมาจากการประเมินการศึกษา เป็นการพิจารณาคุณค่าของหลักสูตรโดยการรวบรวมข้อมูล และใช้ข้อมูลจากการวัดในแง่ต่าง ๆ ของสิ่งที่ประเมิน เพื่อนำมาพิจารณาร่วมกัน และสรุปว่า หลักสูตรที่สร้างขึ้นมานั้นมีคุณค่าอย่างไร มีคุณภาพดีหรือไม่เพียงใด หรือได้รับผลตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้หรือไม่ ส่วนใดจะต้องปรับปรุงแก้ไขต่อไป และนำหลักสูตรเสนอผู้บริหาร ผู้มีอำนาจวินิจฉัยสั่งดำเนินการต่อไป

ระยะการประเมินหลักสูตร

การประเมินผลโครงการ หรือการประเมินหลักสูตร แบ่งเป็น 3 ระยะ (สันต์ ธรรมบำรุง 2525 : 175-177) คือ

ระยะที่ 1	ก่อนนำหลักสูตรไปใช้
ระยะที่ 2	ขณะดำเนินการใช้หลักสูตร
ระยะที่ 3	เมื่อจบโครงการ หรือเป็นการประเมินหลักสูตรที่ใช้อยู่ เพื่อจะได้ปรับปรุงให้ดีขึ้นต่อไป

ขอบเขตของการประเมินหลักสูตร

การประเมินหลักสูตรส่วนใหญ่มักมีขอบเขตการประเมินดังนี้

1. ประเมินตามความมุ่งหมายและจุดประสงค์ เพื่อดูว่าเหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและสังคมนั้นหรือไม่เพียงใด สามารถบรรลุตามความมุ่งหมายหรือไม่ ยากหรือง่ายเกินไปหรือไม่
2. ประเมินโครงการทั้งหมดของการให้การศึกษา เป็นการพิจารณาว่า สถาบันการศึกษาหรือโรงเรียนจัดโครงการการเรียนการสอนอย่างไรบ้าง สอดคล้องกับหลักการและความมุ่งหมายหรือไม่ การจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของสถาบันการศึกษาหรือโรงเรียน การ

วัดและการประเมินการเรียนรู้ ตลอดจนการบริหารหลักสูตร ตารางสอน ห้องสมุด เป็นต้น

3. ประเมินโครงการเฉพาะส่วน เป็นการพิจารณาโครงการทำงานแต่ละส่วน ว่าได้ผลเป็นที่ยอมรับหรือไม่ สามารถบรรลุความมุ่งหมายของโครงการหรือไม่

4. ประเมินการเรียนการสอน เป็นการพิจารณาการเรียนการสอน ตลอดจน การนำสื่อการสอนใหม่ ๆ มาใช้ ผลสัมฤทธิ์ในด้านการเรียน การนำความรู้ออกไป ประกอบอาชีพได้

5. ประเมินโครงการประเมินผล เป็นการพิจารณาผลสัมฤทธิ์ของโครงการ ผลการดำเนินงานตามโครงการ ประสิทธิภาพ การตอบสนองจากชุมชน และสังคม แรงต้านทานและผลกระทบที่มีต่อสังคม

6. ประเมินโครงการผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน รวมถึงการสอบ ด้วย ผลการสอบของนักเรียนเป็นอย่างไร จะดีหรือ เลวนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยอื่น ๆ เข้ามา เกี่ยวข้อง เช่น การสอนของครู ความบกพร่องทางร่างกายของผู้เรียน กรณีที่บ้าน ความยากง่ายของแบบเรียน เป็นต้น

7. ประเมินโครงการของผู้ที่เรียนจบออกไปว่า ทำงานทำได้หรือไม่ ทำแล้ว เกิดประโยชน์แก่ตนเองและสังคมมากน้อย เพียงใด สังคมยอมรับในผลผลิตที่ออกไปจาก สถาบันนั้นหรือไม่

แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาสหนิเทศศาสตร์

การเรียนการสอนสาขาวิชานิเทศศาสตร์ของสถาบันต่าง ๆ เป็นการศึกษาศาสตร์ ด้านการสื่อสาร การสื่อสารมวลชน หรือนิเทศศาสตร์ ประมะ สตะ เวทิน (2526 : 4-5) กล่าวถึงศาสตร์ดังกล่าวนี้ว่าการสื่อสารหรือนิเทศศาสตร์ได้รับการศึกษาค้นคว้าจากนักวิชาการ สาขาต่าง ๆ เพราะมีความเกี่ยวข้องกับสังคมและพฤติกรรมของมนุษย์ ความยากในการสรุป ลักษณะสาขาวิชานี้โดยตรงที่ไม่มีลักษณะ เฉพาะ เป็นของตนเองแน่นอน หากแต่มีความเกี่ยวข้อง กับการสื่อสาร จึงมีลักษณะ เป็นสาขาวิชาข้าม (Interdispline) ทฤษฎีและวิธีการศึกษา

ด้านนิเทศศาสตร์ก็อาศัยลักษณะร่วม (Interdisciplinary Approach) ทำให้วิชาการด้านนิเทศศาสตร์หรือการสื่อสารกว้างขวาง ครอบคลุมอาชีพต่าง ๆ หลายอาชีพ เช่น อาชีพโฆษณา อาชีพประชาสัมพันธ์ อาชีพสื่อมวลชน (วิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ ภาพยนตร์) อาชีพการแสดง อาชีพการพูด อาชีพการเผยแพร่ข่าวสาร เป็นต้น ยิ่งสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงซับซ้อนมากยิ่งขึ้นเพียงใด และประกอบด้วยคนจำนวนมากเท่าใด การสื่อสารก็ยิ่งมีความสำคัญมากขึ้นเพียงนั้น การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจอุตสาหกรรมและสังคมที่นำมาซึ่งความสับสน ความไม่เข้าใจและความไม่แน่นอนของสมาชิกในสังคมจำเป็นต้องอาศัยการสื่อสารเป็นเครื่องมือเพื่อลดปัญหาดังกล่าว

ชาร์ตัน เชิดชัย (2527 : 26) กล่าวว่า การสื่อสารมวลชน (Mass Communication) ตามความหมายอย่างแคบ หมายถึง การสื่อสารระดับหนึ่ง ซึ่งมีความสัมพันธ์สำคัญสองประการ คือ ประการแรก เป็นกระบวนการสื่อสารที่มีขอบเขตพื้นที่กว้างขวาง ประการที่สอง เป็นกระบวนการสื่อสารที่มีอุปกรณ์เครื่องยนต์กลไกกันอยู่ระหว่างแหล่งข่าวสารกับผู้รับสาร ความหมายอย่างกว้าง หมายถึง การสื่อสารมวลชนจะประกอบด้วยกระบวนการสื่อสารทั้งหมดที่สามารถนำความคิดข่าวสาร ข้อเท็จจริง ความเห็น ไปถึงคนจำนวนมากได้ โดยอาจจะใช้สื่อมวลชน (Mass Media) ได้แก่ หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ เป็นต้น เป็นอุปกรณ์นำข่าวสาร หรืออาจจะไม่ต้องใช้สื่อมวลชนดังกล่าวเป็นอุปกรณ์ช่วยเลยก็ได้ อาจจะใช้โทรศัพท์หรือบริการการสื่อสารของการไปรษณีย์ โทรเลข หรือจะใช้วิธีการสื่อสารระหว่างบุคคลร่วมกับกระบวนการสื่อสารมวลชน ทำให้สามารถติดต่อสื่อสารกับคนจำนวนมากมายได้ในเวลาอันรวดเร็ว เป็นต้น

อรุณ งามดี (2516 : 16-18) กล่าวถึง อุปสรรคในการจัดการศึกษาวิชาสื่อสารมวลชนในประเทศไทย สรุปได้ว่า

1. สถานที่คับแคบ เครื่องมืออุปกรณ์ในการฝึกปฏิบัติไม่ทันสมัย จำนวนนักศึกษา มีมากกว่าเครื่องมือ จึงฝึกจริงจังอย่างทั่วถึง ทำได้น้อย ดังนั้น การเรียนการสอนจึงเน้นหนักไปทางภาคทฤษฎี ตำราส่วนใหญ่เป็นภาษาอังกฤษ สถานที่ประกอบการสื่อสารมวลชน

แม้จะมีมากพอที่จะให้นักศึกษา เข้าฝึกงานได้ แต่ไม่มีเวลาพอที่จะดูแลการฝึกงานของนักศึกษา ได้เต็มที่ เพราะต้องทำธุรกิจหารายได้ด้วย ดังนั้น สถาบันการศึกษาจะต้องลงทุนเองเป็น ส่วนใหญ่

2. อาจารย์ผู้ทรงคุณวุฒิด้านนี้ยังมีน้อย แต่ละคนมีชั่วโมงสอนมาก ทำให้ไม่มีเวลา คำนวณว่าวิจัย และเขียนตำรา

3. ตลาดอาชีพด้านสื่อสารมวลชนยังแคบ ยิ่งมหาวิทยาลัยของรัฐและ เอกชนเปิด สอนวิชาสื่อสารมวลชนกันมากขึ้น ยิ่งทำให้หางานยาก (ซึ่งในสภาพปัจจุบันอาจจะ เปลี่ยนแปลง ไปแล้ว-ผู้วิจัย)

บำรุงสุข สีหอำไพ (2516 : 22-25) กล่าวถึงปัญหาการเรียนการสอนวิชา การสื่อสารมวลชนซึ่งจะต้องแก้ไข สรุปได้ว่า

1. อาจารย์ของสถาบันที่เปิดสอนวิชาการสื่อสารมีจำนวนน้อย ขาดคุณวุฒิและ ประสบการณ์ ต้องอาศัยอาจารย์พิเศษ หรือผู้ชำนาญพิเศษมาช่วยบรรยาย อาจทำให้การ เรียนการสอนไม่ต่อเนื่องกัน

2. นิสิตนักศึกษาไม่สนใจเรียน

3. อุปกรณ์ห้องปฏิบัติการที่นิสิตนักศึกษาจะต้องใช้ฝึกปฏิบัติให้เกิดทักษะ แต่ละ สถาบันยังขาดอยู่มาก แม้จะมีใช้อยู่บ้างก็ไม่สมบูรณ์เท่าที่ควร และขาดมาตรฐาน ห้องสมุด มีตำราต่างประเทศมาก ทำให้เกิดอุปสรรคในการอ่าน ตำราภาษาไทยมีน้อยมาก และ ส่วนมากเป็นตำราที่แปลมาจากภาษาต่างประเทศ

4. แหล่งฝึกงานอาชีพที่จะทำให้นิสิตนักศึกษาฝึกงานได้อย่างมีประสิทธิภาพมีจำนวน น้อย

5. หลักสูตรของแต่ละสถาบัน ต่างจัดการศึกษาของตนเองไม่สัมพันธ์กับสถาบันอื่น เนื้อหาวิชาก็แตกต่างกันออกไป จึงทำให้คุณภาพของเนื้อหาหลักสั้น ไม่อยู่ในมาตรฐานเดียวกัน

จากปัญหาดังกล่าว บำรุงสุข สีหอำไพ ได้เสนอแนะแนวทางแก้ไขไว้ดังนี้

1. ควรจะส่งเสริมให้อาจารย์ในสาขาวิชาที่มีโอกาสได้ศึกษา ค้นคว้าและวิจัยให้มากขึ้น
2. ควรจะมีการประชุมสัมมนาระหว่างอาจารย์ ผู้สอนสาขานี้เป็นประจำและมีเอกสาร เผยแพร่ผลการประชุม
3. เพิ่มจำนวนอาจารย์ที่จบทางสาขานี้ทั้งปริมาณและคุณภาพ
4. ส่งเสริมให้อาจารย์ ได้มีโอกาสปฏิบัติงานทางด้านอาชีพ เพื่อเพิ่มทุนประสบการณ์
5. อุปกรณ์การสอนและห้องสมุด จะต้อง เป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้นิสิตนักศึกษาได้รับการฝึกฝนอย่างชำนาญก่อนไปประกอบอาชีพ มหาวิทยาลัยจะต้องเพิ่มงบประมาณให้แก่หน่วยงานที่มีการสอนทางด้านนี้เพียงพอ เช่นเดียวกับสาขาวิชาอื่น ๆ
6. มหาวิทยาลัยจะต้องสร้างความสัมพันธ์อันดีกับหน่วยงานทั้งของรัฐบาล และเอกชน เพื่อ เผยแพร่วิชาการด้านนี้ให้มากขึ้น
7. การฝึกงานจะต้องถือ เป็นส่วนสำคัญก่อนที่นิสิตนักศึกษาจะออกไปประกอบอาชีพ และจะต้องฝึกอย่างจริงจัง
8. หลักสูตร ควรจะปรับปรุงให้ทันสมัยและ เหมาะสมกับ เป็นหลักสูตรที่จะนำไปสู่การสอบปริญญาชั้นสูงขึ้นไป
9. การปรับปรุงหลักสูตรควรจะไปตามความต้องการของสังคม เพราะว่าเท่าที่เป็นอยู่ในหลักสูตรของหลายสถาบัน ยังไม่เหมาะสมและควรจะได้แก้ไขปรับปรุงให้เหมาะสมยิ่งขึ้น นอกจากนั้นควรจะได้คำนึงด้วยว่าเท่าที่เป็นอยู่ การสอนไม่สู้จะสอดคล้องกับหลักสูตรคือ หลักสูตรกำหนดไว้อย่างหนึ่ง แต่เวลาสอนจริงกลับสอนไปอีกอย่างหนึ่งและในบางครั้งการเชิญอาจารย์ผู้สอนในสถาบันต่าง ๆ นั้น ฝ่ายอาจารย์พิเศษผู้สอนไม่เคยรู้เลยว่าวิชานั้นมีวัตถุประสงค์อะไร สถาบันต้องการจะให้สอนอะไรบ้าง หรือแม้แต่ไม่เพียงแต่อาจารย์พิเศษเท่านั้น แม้อาจารย์ประจำก็เห็นว่ามีเหมือนกัน บางท่านที่ไม่เคยคิดจะ เปิดดูในหลักสูตรว่ามีรายละเอียดอะไรบ้าง และหลักสูตรนั้นกำหนดไว้เพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะอย่างไร ฉะนั้นผลที่ได้ออกมาจึงไม่สอดคล้องตามที่กำหนดไว้